

UNA DEMOCRÀCIA ALTRA: AMB IGUALTAT DE GÈNERE

MARIA CECÍLIA DOMEZI

São Paulo, Brasil

El paradigma dominant en la modernitat ha establert que ser persona és ser ciutadà, amb garantia de dignitat i llibertat individuals. Ja no s'admet cap mena de dominació del senyor sobre el serf. Els drets civils, polítics o socials s'originen en la dignitat i en la llibertat de cada individu.

Però aquest individu és abstracte i tan sols apareix en la forma masculina. No té emocions, desitjos i afectes, perquè aquestes experiències i sentiments queden exclosos dels espais econòmic, jurídic, científic i administratiu. Es tracta de l'individu domesticat, enquadrat en la mobilitat i en la competitivitat del mercat capitalista global. En les regles de compra-venda, la llibertat humana, entesa com a autonomia individual, és el mateix que no tenir cap deute amb ningú. És per això que aquest individu no té cap obligació amb ningú. Pot gaudir del dret de ser "ell mateix", fora de la participació social, política i pública, preocupat només pel seu cos, seguint les preferències i possibilitats de consum. Està segur que, com a membre d'una nació, se l'incita a l'altruisme i fins i tot al sacrifici de si mateix. Amb tot, la llibertat individual dels ciutadans de la nació pot no passar d'una màscara, que amaga greus injustícies i vergonyoses desigualtats en les relacions socials. I una democràcia d'individus abstractes serà sempre una democràcia únicament per a uns quants segments privilegiats de les societats.

Una emancipació veritable no és possible amb individualisme i exclusió dels altres i les altres. L'ésser humà individual madura en tant que s'affirma com a subjecte històric. Amb consciència de les diferències individuals, pren una actitud a favor de les relacions humanes i socials justes i igualitàries.

En Riobaldo, personatge creat per Guimarães Rosa (*Gran sertão: riberes*, 19a ed. Rio de Janeiro: Nova Fronteira, 2001, p. 74) diu així:

"De vegades penso: seria el cas que s'apleguessin persones de fe i posició, en algun lloc apropiat, enmig dels boscos, per viure només en altes oracions, fortíssimes, lloant Déu i demanant glòria del perdó del món. Tots anaven compareixent, allà s'hi alçava una enorme església, no hi havia crims, ni ambició, i tot sofriment s'escampava

en Déu, de seguida, fins a l'hora que a cadascú li arribés la mort. Vaig raonar-ho amb el meu compare Quelemém, i ell en va dubtar amb el cap:

—"Riobaldo, un ha de viure amb la gent però s'ho ha de manegar solet..." —em va respondre amb saviesa.

A Llatinoamèrica, la immensa majoria de les persones excloses dels béns i dels beneficis indispensables per viure amb dignitat i llibertat, tenen, en la seva cultura popular, insospitades contribucions per una democràcia alternativa. L'"espavilar-se sol", el procés d'emancipació de l'individu, es fa al mateix temps amb consciència crítica, amb religió, amb comunitat i amb responsabilitat pel món. Quan l'adhesió religiosa és conscient i lliure, i du al compromís en les pràctiques solidàries i transformadores, la devoció tradicional continua oferint el seu nucli de sentit per la vida i el món, com un aliment vital.

Una especial contribució de la cultura popular llatinoamericana, amb les seves múltiples expressions regionals, és la de recrear imatges i conceptes imposats pel patriarcalisme, tot donant-los un altre sentit. Els colonitzadors "cristians" van imposar un déu patriarcal, distant i amenaçador, partidari dels privilegiats. I les majories colonitzades, empobrides i sotmeses, a través de creatius recursos culturals de sincretismes, ambivalències i híbridesa, van desenvolupar una especial capacitat de resistir, mitjançant la religió, els patrons rígids de les desigualtats establertes. En l'imaginari popular, el referent d'una antiga deessa, tant més poderosa com més propera a les persones patidores i víctimes de la injustícia, fa possible constants resignificacions de la cultura i la religió, i alimenta l'actuació de la història. Ja sigui invocant la Pacha Mama, Iemanjá o la Verge Maria, és cada cop més una divina misericòrdia la que desmunta el sexisme prepotent i afirma una relació d'amor amb Déu. En les representacions de Nostra Senyora, mulata, índia i negra, s'expressa la gran Mare de la Compassió, íntimament propera i protectora, al poder de la qual les persones expoliades i excloses tenen ple accés.

En les tradicions de la cultura popular llatinoamericana hi ha també formes alternatives de relació solidària. Són

altres relacions de reciprocitat, en xarxes de famílies, de veïnatge i de religió. Les mobilitzacions, les festes, els llaços de companyonia, la relació amb la família dels sants, tot és resseguit per una ètica d'obligació dels uns amb els altres. Cada persona se sent deutora de l'altra. En el cristianisme d'alliberació, aquest sentiment nodreix vitalment la solidaritat real i històrica que es va ampliant en xarxes cada cop més abraçadores i articulades. L'apropiació de la Bíblia a través d'un mètode de lectura i interpretació que és popular, comunitari i alliberador, ha afavorit un exercici efectiu de democràcia des de la base. Tot aquest llegat afavoreix la superació de les dominacions sexistes, racials, culturals i de tota mena.

La tradicional pràctica de la reciprocitat té relació complementària amb la moderna noció de democràcia. El que antigament era un aliança entre grups, ara es torna una cadena múltiple d'interdependències, que actua en l'esfera de les polítiques públiques. Les col·laboracions circulen, les relacions s'amplien cada vegada més, i les xarxes de relacions instauren la gran comunitat solidària. Això pot afavorir, d'una manera especial, la justícia i la igualtat en les relacions entre les persones de sexes diferents. El concepte modern de gènere és una categoria de coneixement que analitza les relacions socials entre els sexes. Aquesta categoria és important per la reivindicació dels mateixos drets. Però la igualtat de drets i de llibertat s'ha de fer efectiva dins d'una política de les identitats que tingui en compte les particularitats de les cultures. També l'heterogeneïtat, les diferències, els espais fragmentats i no ben definits.

El patriarcalisme ja ha travessat mil·lennis, ha entrat invicte en la democràcia moderna i impera en el segle XXI. Continuen sent vigents "papers" atribuïts a les dones, sotmeses a una sobrecàrrega de feina i a una disminució de beneficis en relació als homes. És completament absurd el fet que es mantingui encara avui una comprensió de les dones com de naturalesa inferior als homes, que necessiten ser manades per ells i que només es valoritzen en la mesura en què els serveixen. És hipòcritament infundada la classificació del masculí com a actiu, pensant i dirigent, i del femení com a passiu, passional, impur i perillós, permanentment necessitat de control. És pecaminós excloure les dones de l'exercici de funcions sagrades en el camp de les religions.

Per poder mantenir-se, la dominació masculina sobre les dones s'empesca contínuament justificacions filosòfiques, teològiques i fins i tot alega un determinisme biològic. Amb tot, les desigualtats han estat establertes dins les relacions socials, per la imposició d'un segment

de la humanitat. S'ha convingut que els homes blancs, especialment els que viuen a l'hemisferi nord, detentors del poder econòmic i polític, són més "individus" i més ciutadans que la resta de la humanitat. I, en aquest immens restant, més gran és la discriminació i l'exclusió com més les persones s'acosten al pol sud: dones pobres, negres, indígenes, mestisses; persones amb definicions sexuals diferents; persones de cultures diferents; ancians, nens i joves: totes considerades improductives segons les regles del mercat.

Ja no es pot denunciar l'imperialisme i la dominació de classe sense lluitar, alhora, per la justícia en les relacions entre les persones individuals reals. Les relacions injustes no es donen tan sols quan un bloc sencer s'imposa sobre l'altre, sinó també en el teixit fi de les societats, en el dia a dia dels cercles familiars, en el veïnat, en les Esglésies, en els sindicats, en els organismes de poder, en els científics, en els moviments populars, en els mitjans de comunicació social, en les escoles.

Sortosament, la pràctica d'una democràcia alternativa, que inclou justícia en les relacions de gènere, ja apareix en les bases populars. És el que he presenciat dins d'una família brasilera, en un assentament del Moviment de Treballadors Sense Terra. Així com el treball de la terra, les tasques domèstiques eren allà assumides tant per les dones com pels homes. I les criatures, sempre ben observadores, quan veïen que un home se'n feia el desentès i deixava els plats i els gots bruts perquè les dones els rentessin, es posaven les mans a la cintura i els retreïen: On és la relació de gènere?

A les comunitats eclesiaístiques de base ha crescut una comprensió de la Verge Maria com a companya en la caminada, que objectiva el Regne de Déu. La convicció que el seu càntic profètic exalta l'opció partidària de Déu pels pobres, segons el testimoni dels evangelis, inspira la lluita per la justícia també en les relacions de gènere.

L'entestament en la superació de les desigualtats entre els sexes, des dels microespais fins als blocs imperialistes, no es pot separar de la lluita contra la fam i contra totes les injustícies. Cal afirmar i fer valer els drets de les dones, de totes les persones, grups i comunitats, amb la riquesa de les seves diferències ètniques, culturals, sexuals, individuals.

No hi haurà democràcia sense una garantia d'igualtat de drets i de vida digna per totes les persones d'arreu del món.